

HUMANITÁRNÍ POMOC DO ZAHRANIČÍ PO ŽIVELNÍCH POHROMÁCH REALIZOVANÁ POMOCÍ USAR TÝMŮ

THE HUMANITARIAN AID ABROAD AFTER NATURAL DISASTERS CARRIED OUT BY USAR TEAMS

Dana PROCHÁZKOVÁ
prochazkova.dana@ujak.cz

Došlo 19. 1. 2010, upraveno 3. 5. 2010, přijato 10. 5. 2010.

Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/027_vol2n1_prochazkova.pdf.

Abstract

The humanitarian aid abroad after natural disasters is the integral part of the foreign policy of the Czech Republic. According to the legislation the Ministry of Interior in coalition with the Ministry for Foreign Affairs implement the tasks of the Czech participation domain during the international rescue operations at emergencies abroad. The paper describes the USAR, i.e. search and rescue, team activities that after catastrophes operate in urban regions.

Key words

Humanitarian Aid. USAR Team. Civil Protection.

1. Úvod

Humanitární pomoc do zahraničí je výrazem solidarity s postiženými a je součástí úsilí mezinárodního společenství o řešení kritických situací a problémů v místech, ve kterých jejich řešení přesahuje možnosti postižených zemí. Proto je nedílnou součástí zahraniční politiky ČR. Česká republika ji poskytuje podle naléhavosti situace a potřeb postiženého státu, podle možností ekonomiky, disponibilních zdrojů státního rozpočtu, v souladu se zásadami a rezolucemi mezinárodního společenství a s vlastními prioritami a zájmy. Jednou z možných formy humanitární pomoci je vysílání USAR týmů. Urban Search and Rescue Team, zkráceně USAR tým je vyhledávací a záchranný tým (cíleně organizovaná a vybavená skupina záchranářů) pro práci ve městech po katastrofách, které způsobily poboření staveb.

2. Charakteristika mezinárodního prostředí pro práci USAR týmů

Významné mezinárodní organizace, které působí v humanitární oblasti, jsou OSN, EU, NATO a Červený kříž a Červený půlměsíc [3,4]. Nejdelší historii má Červený kříž a Červený půlměsíc, který na sledovaném poli působí více než 100 let.

V rámci OSN působí Výbor humanitární pomoci OSN – UN DHA (Department of Humanitarian Affairs), který byl zřízen z iniciativy Michaila Gorbačova na plenárním zasedání OSN v roce 1991 a stal se zastřešující institucí, která odpovídá za poskytování a koordinaci možné rychlé pomoci v případech nouzových situací velkého rozsahu. UN DHA se stal právním nástupcem výboru OSN ve věcech koordinace činností v případě katastrof (UNDRO).

INSARAG je mezinárodní poradní skupina pro vyhledávání a záchranářství, která působí v rámci OSN od r. 1991 a koordinuje mezinárodní akce. Má složky: řídicí skupina (SG), pracovní skupina (IWG) a tři regionální skupiny – Evropa/Afrika, Amerika, Asie. INSARAG je praktickým nástrojem OCHA (Office for Coordination of Humanitarian Affairs) na území postiženém katastrofou. Úkolem OCHA je shromažďování informací potřebných pro záchranné skupiny. Složkami OCHA jsou UNDAC – skupina expertů OSN ve věcech odhadu, předpovědi a ohodnocení velikosti katastrofy a OSOCC – operační centrum koordinace činností na místě akce. Jejich úkolem je funkční příprava záchranných sborů a skupin. V případě mezinárodní záchranné operace v rámci EU, OSN nebo NATO bývají vysílány průzkumné a koordinační týmy k zajištění podpory národním orgánům postižené země. Uvedené týmy přebírají registraci/řízení/komunikaci a podporu mezinárodní pomoci v úzké spolupráci s místními orgány (např. UNDAC – United Nations Disaster Assessment and Co-ordination Team – Tým OSN pro vyhodnocování a koordinaci pohrom). Zmíněné týmy organizují registrační body, tzv. Recepční a odjezdové centrum (RDC) k zajištění registrace příjíždějících mezinárodních týmů a dodávek pomoci, co nejdříve určují jejich činnost či rozmístění a zřizují OSOCC v blízkosti místního řídicího orgánu (LEMA). Po skončení mise napomáhá RDC s procedurami k zajištění jejich návratu do jejich země. Řízení mezinárodních týmů je obvykle v rukou OSOCC s pověřením místních orgánů, běžně je úzká spolupráce zajištěna kontaktními osobami [1,3,4].

Pro podporu práce byla vytvořena komplexní metodika pro kompletní přípravu, řízení, vysílání, zabezpečení, nasazení a dalších činností vyhledávacích a záchranných týmů v r. 1998 [1,3,4] a přijata řada rezolucí, z nichž jsou významné VS OSN č. 46/1982, o posílení účinnosti a koordinace mezinárodní pomoci při vyhledávání a záchraně ve městech [5] a Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 57/150 ze dne 16. prosince 2002, o posílení efektivity a o koordinaci pomoci při mezinárodních vyhledávacích a záchranných operacích [6]. Zmíněná rezoluce kromě jiného zmiňuje na jedné straně odpovědnost vlády postižené země a současně zdůrazňuje fakt, že v souladu s Chartou OSN lze pomoc poskytovat jen na základě žádosti postižené země a s jejím souhlasem, neboť to z hlediska poskytování pomoci do zahraničí je významný fakt.

V rámci EU je vytvořen vlastní Mechanismus Společenství na podporu zesílené spolupráce při asistenčních zásazích v oblasti civilní ochrany [7-10]. Koordinaci zajišťuje MIC (Monitoring and Information Centre). Prohlášení zemí EU z 30. ledna 2008 uvádí, že humanitární pomoc je výzva, která je základním projevem univerzální hodnoty solidarity mezi lidmi a morálním imperativem. Evropský konsensus o humanitární pomoci poskytuje společnou vizi, kterou se řídí

činnost EU v oblasti humanitární pomoci ve třetích zemích, a to jak na úrovni členských států, tak na úrovni Společenství.

Cílem humanitární pomoci EU je na základě potřeb poskytovat nouzovou reakci zaměřenou na ochranu životů, předcházení a zmírňování lidského utrpení a na zachování lidské důstojnosti ve všech místech, ve kterých je toho zapotřebí, pokud jsou vlády a místní aktéři ochromeni, nejsou schopni nebo ochotni zasáhnout. Humanitární pomoc EU zahrnuje pomoc, operace na zmírnění utrpení, záchranu a ochranu životů při humanitárních krizích nebo bezprostředně po jejich skončení i činnosti, jejichž cílem je usnadnit nebo získat volný přístup k lidem v nouzi a volný přísun pomoci. Humanitární pomoc EU je dle potřeby poskytována v reakci na krize způsobené lidmi (včetně složitých událostí všeho druhu) a v případech velkých přírodních pohrom.

EU je pevně odhodlána zastávat a prosazovat základní humanitární zásady lidskosti, neutrality, nestrannosti a nezávislosti. Zásadový přístup je rozhodující, pokud jde o přijetí pomoci i o schopnost EU (a humanitárních aktérů obecně) působit na místě v často složitých politicko-bezpečnostních souvislostech. Vnímání EU a jejího odhodlání prosazovat uvedené základní zásady při humanitární akci souvisí s jednáním a zapojením na místě všech aktérů EU. Humanitární pomoc EU sestává ze tří hlavních součástí: okamžité pomoci, potravinové pomoci a pomoci uprchlíkům z oblastí zasažených konfliktem a osobám vysídleným v zemích či regionech postižených válkou.

EU zdůrazňuje, že humanitární operace využívající vojenské prostředky si musí zachovat civilní povahu a charakter. To znamená, že zatímco vojenské prostředky budou i nadále podléhat vojenskému velení, humanitární operace jako celek musí zůstat v rámci obecné pravomoci a pod vedením odpovědné humanitární organizace, zejména OCHA a humanitárního koordinátora (s celkovou odpovědností za záchranné úsilí). Z toho se nevyvozuje žádné civilní velení a kontrola vojenských prostředků [1-4,6-9]. Politika Společenství v oblasti humanitární pomoci je upravena předpisem Nařízení Rady (ES) č. 1257/96 ze dne 20. června 1996 o humanitární pomoci, který stanoví hlavní cíle humanitární pomoci Společenství třetím zemím [10]. Humanitární pomoc Společenství zahrnuje akce na pomoc, zmírnění utrpení a ochranu na nediskriminačním základě za účelem pomoci lidem ve třetích zemích, zejména těm, kteří jsou nejvíce zranitelní, a přednostně těm, kteří žijí v rozvojových zemích, obětem přírodních katastrof, lidmi způsobených krizí, jakými jsou války a ozbrojené konflikty, nebo výjimečných situací nebo okolností srovnatelných s přírodními nebo lidmi způsobenými katastrofami. Trvá po dobu nezbytnou ke splnění humanitárních požadavků vyplývajících z těchto různých situací.

Platné zásady, normy a hodnotící kritéria pro humanitární pomoc, které jsou celosvětově respektované, byly odvozeny na základě principů, které prosazuje OECD, a jsou:

1. Pomoc a ochrana musí být poskytovány v souladu s dodržováním lidské důstojnosti, humanitárních hodnot a lidských práv, jak je stanoveno mezinárodním právem. To vyžaduje, aby poskytování pomoci nebylo ovlivněno zvláštními zájmy ať už hospodářského, politického, kulturního nebo

- náboženského charakteru. Posuzování potřeb musí být ve všech případech základním kamenem humanitárního programu. To se týká humanitárních zásad nestrannosti, neutrality a nezávislosti na jakémkoliv politickém, hospodářském nebo náboženském programu, včetně zahraniční politiky jakékoliv vlády nebo skupiny vlád.
2. Kvalitní pomoc při nouzových situacích musí být s ohledem na dostupné zdroje poskytována maximálně bezprostředně a co možná největšímu počtu postižených osob. To vyžaduje rozvoj vhodných a včasných kapacit reakce a připravenosti na nouzové situace.
 3. Pracovníci zabývající se poskytováním pomoci musí být odpovědní nejen za způsob řízení zdrojů, ale rovněž za výsledky a dopad, kterého docílí. Musí být odpovědní vůči postiženým osobám a daňovým poplatníkům dárců.
 4. Profesionální plánování, monitorování, hodnocení a audit jsou nástroje pro dosažení odpovědnosti a transparentnosti.
 5. Ke všem zasaženým osobám se musí přistupovat jako k důstojným a svéprávným lidským bytostem, a ne jako k bezmocným věcem. Způsob, kterým je pomoc poskytována, je stejně důležitý jako samotná pomoc. Postižené obyvatelstvo se musí účastnit přijímání rozhodnutí, která ovlivňují jejich životy. Právo účasti je všeobecné právo i osvědčený řídicí postup.
 6. Pomoc musí být poskytována způsobem, který zohledňuje složitost a rozmanitost lidské zranitelnosti a musí zahrnovat průřezové otázky, jako například rovnost žen a mužů a okamžitý a dlouhodobý dopad na životní prostředí.
 7. Potřeby mužů nejsou totožné s potřebami žen. Stejně nejsou ani práva a potřeby dětí a práva a potřeby dospívajících nebo dospělých osob. Obdobně, zvláštní etnické nebo náboženské skupiny mohou vyžadovat zvláštní přístupy, ohledy a citlivý přístup, pokud jde např. o poskytovaný typ potravin pro jejich spotřebu.
 8. Zatímco okamžitá záchrana životů a základní životní potřeby jsou absolutní prioritou, pomoc při nouzových situacích musí být pevným základem pro dlouhodobější lidský rozvoj, včetně kulturního a environmentálního rozvoje. Dlouhodobé plánování a koordinace s rozvojovými dárci je zapotřebí k provádění integrovaných programů, které propojí programy pro nouzové situace se střednědobými programy, zejména programy v oblasti obnovy, rekonstrukce a rozvoje. Cílem musí být pomoci obyvatelům znovu nastolit a posílit jejich tradiční způsoby vyrovnání se situací.
 9. Zdroje pro zvládání nouzových situací musí být řízeny profesionálně a plná pozornost musí být věnována předpokládaným nákladům. Osvědčené postupy pro řízení a podporu zaměstnanců jsou klíčovou řídicí funkcí, přičemž prioritami jsou bezpečí zaměstnanců, dobré podmínky, práva, důstojnost a účinnost.
 10. Možné nezamýšlené škodlivé dopady humanitární odezvy (např. prodloužení konfliktu) nebo dopady, které podporují nespravedlivý přístup k příjemcům pomoci, musí být rozpoznány v počátečních fázích návrhu programu a musí se jim aktivně předcházet.

Typy modulů USAR týmů na úseku civilní ochrany v EU jsou:

1. Modul pro vysokokapacitní odčerpávání (HCP). Odčerpává vodu ze zaplavených oblastí a provádí čerpání vody na pomoc hašení požárů.
2. Modul na čištění vody (WP). Zajišťuje pitnou vodu a provádí kontrolu kvality vody.
3. Modul pro vyhledávání a záchranné práce ve městech ve středně těžkých podmínkách (MUSAR). Vyhledává, lokalizuje a zachraňuje oběti, které jsou pod troskami zřízených domů, vyprošťuje osoby při dopravních nehodách a poskytuje první pomoc.
4. Modul pro vyhledávání a záchranné práce ve městech v těžkých podmínkách (HUSAR). Vyhledává, lokalizuje a zachraňuje oběti, které jsou pod troskami zřízených domů, vyprošťuje osoby při dopravních nehodách a poskytuje první pomoc.
5. Modul pro letecké hašení lesních požárů s pomocí vrtulníků (FFFH). Provádí hašení ze vzduchu při velkých lesních požárech a požárech vegetace.
6. Modul pro letecké hašení lesních požárů s pomocí letadel (FFFP). Provádí hašení ze vzduchu při velkých lesních požárech a požárech vegetace.
7. Předsunutá zdravotnická jednotka (AMP). Na místě humanitární katastrofy provádí třídění pacientů, stabilizuje jejich stav a připravuje je na převoz do nemocnice.
8. Předsunutá zdravotnická jednotka s chirurgií (AMPS). Na místě katastrofy provádí třídění pacientů, provádí nezbytné chirurgické zákroky k záchraně života, stabilizuje stav zraněných a připravuje je na převoz do nemocnice.
9. Polní nemocnice (FHOS). Provádí lékařskou péči.
10. Letecká evakuace obětí katastrofy (MEVAC). Převazuje zraněné do nemocnice.
11. Nouzové dočasné přístřeší (ETS). Zabezpečuje přístřeší a základní služby do doby, než oběti převezmou místní instituce či humanitární organizace. Má k dispozici stany s vytápěním, generátory elektrické energie, hygienická zařízení, dodávku pitné vody a přístřeší pro společenské aktivity.
12. Chemická, biologická, radiologická a jaderná detekce a odběr vzorků (CBRNDET). Zaznamenává nebezpečí, vymezuje zamořené oblasti a provádí odběr vzorků.
13. Vyhledávání a záchranné práce v podmínkách CBRN (CBRNUSAR). Zajišťuje vyhledávání a záchranné práce za použití speciálních oděvů.

Uvedené moduly vytváří schopnost EU poskytnout rychlou odezvu na katastrofy (EU Rapid Response Capability). Systém rychlé odezvy je složen z USAR týmů, které ČR jako členská země EU musí spoluvytvářet [1,4,10]. Moduly civilní ochrany jsou jednotky vytvořené z vnitrostátních zdrojů jednoho nebo více členských států na základě dobrovolnosti a představují příspěvek ke schopnosti EU rychle a koordinovaně reagovat na rozsáhlé nouzové situace. Moduly civilní ochrany musí být schopny po určitou stanovenou dobu pracovat soběstačně. Usnadnění poskytování mezinárodní pomoci spočívá ve standardizaci určitých druhů pomoci, složení modulů a prováděných činností [4,10]. Pro podporu

USAR týmů vytvořila EU systém vzdělávání a výcviku - Rozhodnutí 2001/792/EC [4,10]. Cílové skupiny výcvikového programu jsou:

- zásahové týmy účastnických států,
- vedoucí zásahových týmů, jejich zástupci a styční důstojníci,
- odborníci účastnických států,
- štáb klíčového národního kontaktního místa,
- úředníci orgánů Společenství.

Práce USAR týmů probíhá dle ICET 98, tj. dle Tamperské úmluvy o poskytování telekomunikačních zdrojů pro zmírňování následků katastrof a záchranné práce z roku 1998, která navazuje na řadu dokumentů OSN. Generální tajemník Organizace spojených národů je depositář této úmluvy. Další úmluvy v předmětné oblasti jsou buď rozpracované, nebo jsou ve stadiu ratifikace.

V rámci NATO [11] působí v oblasti humanitární pomoci dále uvedené útvary:

1. SCEPC (Senior Civil Emergency Planning Committee),
2. EADRCC (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre),
3. EADRU (Euro-Atlantic Disaster Response Unit).

3. Humanitární pomoc a USAR týmy v ČR

3.1 Historie a podmínky USAR týmů v ČR

Historie USAR týmu v České republice začala po 7. prosinci roku 1988, kdy postihlo Arménii rozsáhlé zemětřesení o síle 7. stupně Richterovy stupnice. Na základě rozhodnutí Hlavní správy Sboru požární ochrany Ministerstva vnitra a životního prostředí ČR byla do města Leninakanu vyslána 78členná jednotka českých hasičů. Hlavní zásahovou činností v Leninakanu byla záchrana osob ze zřícených objektů a další pomoc postiženému obyvatelstvu. Činnosti byly prováděny zejména v centru města, a to v dosti složitých podmínkách. V té době se jednalo o ojedinělé vyslání československé záchranné jednotky do zahraničí. Československo totiž do zahraničí do té doby poskytovalo téměř výhradně finanční nebo materiální humanitární pomoc [1].

Historie specializovaného odřadu s jasnou koncepcí, který je určen pro vyhledávání a záchranu osob ze sutin zřícených budov, se začala psát až v roce 1999, tedy v roce, ve kterém svět soustřeďoval všechny dostupné záchranné kapacity do oblastí postižených silnými zemětřeseními v Turecku a na Tchaj-wanu. Po cenných zkušenostech v roce 1999 bylo jasné, že Česká republika není na poskytování záchranné pomoci do zahraničí připravena. Chyběla opora v právních předpisech, smluvní ujednání, dohodnutá a odsouhlasená pravidla a metodické pokyny, speciální technické prostředky, nebyl proveden výběr osob do záchranných jednotek, neprováděla se zvláštní odborná příprava atd. Nechybělo však nadšení řady lidí pro věc.

Pro zlepšení situace v oblasti poskytování pomoci do zahraničí bylo po výše uvedených akcích využito meziresortní vůle zabývat se problematikou

zapojování sil a prostředků České republiky do mezinárodních záchranných operací a poskytování humanitární pomoci do zahraničí a situace se začala zásadně měnit. Vyvrcholením bylo přijetí zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, který stanovil plnění úkolů v této oblasti. Uložil Ministerstvu vnitra odpovědnost za rozhodnutí o pomoci a za její poskytnutí v dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí. Návazným nařízením vlády č. 463/2000 Sb. pak byla stanovena základní pravidla zapojování do mezinárodních záchranných operací [1,2].

V předmětných souvislostech je třeba také zmínit materiál „Zapojení České republiky do mírových a záchranných operací a humanitární pomoci“, který byl schválen usnesením vlády č. 458 ze dne 9. května 2001 a na který pak navazovala celá řada dokumentů schválených Bezpečnostní radou ČR a vládou ČR.

Poskytování humanitární pomoci ČR do zahraničí se dále opírá o:

- usnesení vlády ČR č. 153/1995 – Zásady pro poskytování zahraniční pomoci a jeho změny usnesením vlády ČR č. 342/1996,
- usnesení vlády ČR č. 381/1999 k výběru a pořízení humanitární pomoci vlády do zahraničí,
- zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek ve znění pozdějších předpisů, zejména novelizaci zákonem č. 28/2000 Sb.,
- zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů, zejména zákona č. 237/2000 Sb.,
- zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR,
- zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému,
- zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení (krizový zákon),
- zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách,
- zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání,
- ústavní zákon č. 300/2000 Sb., který upravuje rozhodování o vyslání ozbrojených sil ČR do mírových operací a jejich účast na záchranných pracích v zahraničí při živelních pohromách, průmyslových nebo ekologických haváriích.

Od roku 1999 bylo pro formování první specializované vyhledávací a záchranné jednotky využito sil a prostředků HZS hlavního města Prahy, a to především vzhledem k jeho široké personální i materiální základně, návaznosti na mezinárodní letiště i základnu dopravního letectva Armády ČR, která byla schopna vyčlenit letecké prostředky pro přepravu humanitární pomoci. V roce 2006 byly vytvářeny podmínky pro vznik druhého odřadu USAR týmu, jeho sestavování, personální obsazení a materiální vybavení je v působnosti HZS Moravskoslezského kraje [1].

Vzhledem k potřebě získání včasných informací o potřebě nasazení specializovaných záchranných jednotek v zahraničí, podmínkách v oblastech postižených katastrofou a koordinace při mezinárodních záchranných operacích je také důležité neustálé napojení řídicích struktur HZS ČR na mezinárodní organizace zajišťující koordinaci mezinárodních sil při mezinárodních záchranných operacích. Prostřednictvím MV – generálního ředitelství HZS ČR došlo již v roce 1999 k napojení České republiky na Mezinárodní poradní skupinu pro vyhledávací

a záchranné práce (INSARAG), v rámci níž jsou projednávána pravidla a metodické postupy pro všechny procedury při vysílání, transportu, přijímání a koordinaci mezinárodních sil při rozsáhlých katastrofách spojených se zřícením objektů a poruchou infrastruktury v postižené oblasti [1].

Důležitou složkou odřadu USAR týmu jsou kynologové se speciálně vycvičenými psy pro vyhledávání živých osob ze sutin. Proto bylo potřeba přikročit k systémové práci s kynologickými organizacemi působícími na území ČR a k jejich využívání a dále k vytvoření podmínek pro vznik služební kynologie u HZS ČR. Následovalo postupné vybavování členů předurčených do odřadu USAR týmu osobními ochrannými prostředky a prostředky osobní potřeby a zajišťování technických a logistických prostředků pro odřad USAR týmu z finančních prostředků HZS hl. m. Prahy a MV – generálního ředitelství HZS ČR. Dnes lze konstatovat, že se vybavení odřadu USAR týmu po všech stránkách velice zkvalitnilo a stejně tak i připravenost jednotlivých příslušníků HZS ČR i ostatních osob (členové kynologických organizací se psy, styční důstojníci, lékaři) předurčených pro plnění náročných úkolů v rámci mezinárodních záchranných operací.

České USAR týmy jsou nasazovány v případě rozsáhlé nouzové situace, např. po zemětřesení, závalech, sesuvech, tsunami. Specializují se na záchranu ze sutin, z výšek a hloubek. Týmy jsou připraveny se během několika hodin přepravit letecky či pozemní cestou do zahraničí a účinně zasáhnout ve spolupráci s domácími záchrannými jednotkami.

3.2 Shrnutí podmínek pro poskytování humanitární pomoci v ČR

Podle § 7 *odst. 1 písm. b) zákona č. 239/2000 Sb.*, o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, Ministerstvo vnitra plní úkoly v oblasti zapojení České republiky do mezinárodních záchranných operací při mimořádných událostech v zahraničí a poskytování humanitární pomoci do zahraničí v součinnosti s Ministerstvem zahraničních věcí. Úkoly Ministerstva vnitra na tomto poli plní Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.

Na základě § 7 *odst. 2 písm. i) zákona č. 239/2000 Sb.*, Ministerstvo vnitra rozhoduje v dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí o humanitární pomoci poskytované státem do zahraničí a o zapojování do mezinárodních záchranných operací. Podrobná pravidla stanoví prováděcí předpisy, především *nařízení vlády č. 463/2000 Sb.*, o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právníckými osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva, ve znění pozdějších předpisů.

Státní humanitární pomoc ČR do zahraničí je realizována z finančních zdrojů alokovaných vládou na daný rok ve státním rozpočtu do účelově vázané rezervy na humanitární pomoc Všeobecné pokladní správy. Z této účelově vázané rezervy čerpá finanční prostředky Ministerstvo zahraničních věcí a pravidelně (2x ročně) informuje vládu o jejich čerpání.

Dalším důležitým právním předpisem je **zákon č. 133/1985 Sb.**, o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, který umožňuje Ministerstvu vnitra ČR soustřeďovat a nasazovat síly a prostředky požární ochrany při poskytování mezistátní pomoci bez ohledu na to, kdo s nimi disponuje. Spolupráci Hasičského záchranného sboru ČR s mezinárodními organizacemi a zahraničními subjekty umožňuje **zákon č. 238/2000 Sb.**, o Hasičském záchranném sboru ČR, ve znění pozdějších předpisů. Hlavní zásady zapojování sil a prostředků České republiky do mezinárodních záchranných operací a poskytování humanitární pomoci do zahraničí byly popsány v materiálu „Zapojení České republiky do mírových a záchranných operací a humanitární pomoci“, který byl přijat **usnesením vlády ČR č. 458 ze dne 9. května 2001.**

Česká republika již několik let poskytuje na základě výše uvedených předpisů následující typy pomoci do zahraničí jako záchranářskou, materiální, finanční, poradenskou a kombinovanou. ČR poskytuje do zahraničí humanitární pomoc na bilaterální úrovni nebo prostřednictvím mezinárodních organizací. Kontaktním místem České republiky pro mezinárodní organizace a jejich operační centra, jako jsou EU-MIC, NATO-EADRCC, MAAE, UN-OCHA atd., je operační a informační středisko MV – generálního ředitelství HZS ČR [1].

V případě jakékoliv nouzové situace, při které postižený stát požádá o pomoc prostřednictvím příslušné mezinárodní organizace nebo prostřednictvím zastupitelského úřadu ČR v postiženém státu, je tato informace přijata na operačním a informačním středisku MV – generálního ředitelství HZS ČR, které v dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí připraví návrh na poskytnutí pomoci. Dále pak operační a informační středisko MV – generálního ředitelství HZS ČR s mezinárodní organizací aktivně spolupracuje při přípravě, koordinaci a realizaci humanitární pomoci.

Kritéria pro poskytování pomoci v ČR jsou:

- naléhavost situace,
- potřeby postiženého státu,
- možnosti ekonomiky,
- možnosti disponibilních zdrojů státního rozpočtu,
- dodržení zásad a rezolucí mezinárodního společenství,
- vlastní priority a zájmy.

Česká republika poskytuje pomoc neodkladnou, při obnově a rozvojem. Zákon upravující přesná pravidla pro poskytování humanitární pomoci je ve schvalovacím řízení.

MV – generální ředitelství HZS ČR v průběhu realizace poskytování humanitární pomoci stále spolupracuje s Ministerstvem zahraničních věcí, které zajišťuje např. komunikaci se zastupitelským úřadem, informace z postiženého státu, víza pro členy záchranné jednotky (dále jen "odřadu") nebo víza pro doprovod materiální humanitární pomoci. Dále Ministerstvo zahraničních věcí zajišťuje protokolární předání humanitární pomoci.

Poskytnutí humanitární pomoci do zahraničí je také politickým rozhodnutím ČR, poskytuje se vzhledem k politické situaci ve světě a vzhledem ke

vztahu ČR a postiženého státu. ČR má uzavřeny mezivládní dvoustranné dohody o spolupráci a pomoci při katastrofách, živelních pohromách a jiných mimořádných událostech se všemi sousedními zeměmi a s Maďarskem, což umožňuje záchranným jednotkám v případě mimořádné události překračovat státní hranici ve zjednodušeném režimu. V rámci **přeshraniční spolupráce** jednotky příslušného územního celku (HZS kraje) zasahují na území příslušného územního celku sousedního státu na základě uvedených dohod. Žádost o pomoc si předávají operační střediska příslušných územních celků, na české straně je to KOPIS HZS kraje (krajské operační a informační středisko HZS ČR) či operační středisko územního odboru. Veškeré zásahy na území druhého státu se následně ohlásí na OPIS MV – generálního ředitelství HZS ČR. Tyto dohody dále upravují např. společná školení, cvičení, vzájemnou výměnu informací, používání radiostanic, náhrady vzniklých škod, použití letadel, atd.

V rámci **záchranné humanitární pomoci do zahraničí** jsou připraveny speciální typy odřadů. Odřady jsou vždy složeny tak, aby odpovídaly potřebám v místě události (požární odřad, povodňový odřad, odřad USAR týmu,...). Členy odřadu jsou hlavně příslušníci HZS ČR a dále mohou být součástí odřadu také příslušníci kynologických brigád, SÚJCHBO, SÚRAO, Policie ČR, apod.

Zásady pro vytváření odřadů pro poskytování pomoci mezi kraji v rámci ČR a při zapojení ČR do mezinárodních záchranných operací jsou stanoveny pokynem generálního ředitele HZS ČR a náměstka ministra vnitra č. 45 ze dne 9. 10. 2003, ve znění pokynu generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra č. 7 ze dne 2. 2. 2004.

Materiální humanitární pomoc do zahraničí je poskytována na základě konkrétní žádosti postiženého státu, která je následně českou stranou zvažena a humanitární pomoc je případně Českou republikou poskytnuta. O materiální humanitární pomoci také rozhoduje Ministerstvo vnitra v dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí [1]. O poskytnutí **finanční humanitární pomoci do zahraničí** rozhoduje Ministerstvo zahraničních věcí ČR ve spolupráci s MV – generálním ředitelstvím HZS ČR. Pomoc je většinou poskytována prostřednictvím mezinárodních organizací nebo přímo na bankovní konto určené postiženým státem [1].

Odřady ČR poskytující záchrannou činnost v zahraničí jsou klasifikovány podle metodiky INSARAG, kterou se ČR zavázala akceptovat přijetím rezoluce Valného shromáždění OSN č. 57/150 ze dne 16. prosince 2002, o posílení efektivity a o koordinaci pomoci při mezinárodních vyhledávacích a záchranných operacích. Složení umožňuje nepřetržitou práci dvou skupin záchrannářů nejméně 72 hodin v 8hodinových směnách.

Odřad USAR týmu pro leteckou přepravu k provádění vyhledávacích a záchranných prací v zahraničí je sestavován z příslušníků HZS hl. m. Prahy, který má dostatečné zázemí pro personální výběr vhodných příslušníků – požadavek znalosti cizích jazyků, velitelské funkce a specializace. Návaznost na letiště v Praze je rozhodující pro zpohotovení odřadu. Pro odřady je předurčeno 66 příslušníků HZS hl. m. Prahy k prvotnímu nasazení, tj. 22 příslušníků v každé

směně, kteří jsou vybíráni na základě zdravotní a psychické způsobilosti a předem očkováni proti nakažlivým nemocím a odborně připravováni. Odřad USAR týmu opouští území ČR do 4 hodin od akceptování naší nabídky postiženou stranou. Včasné zahájení záchranných a vyhledávacích prací v postižené oblasti je pro splnění funkce odřadu prioritou. Odřad USAR týmu předurčen pro přepravu pozemní cestou může být doplněn příslušníky z jiných HZS krajů [1]. Jmenovaný odřad je připraven na:

1. Likvidace požárů, tj. pro hašení požárů ropných látek, lesních požárů nebo zajištění náhradní činnosti za jednotky požární ochrany postiženého státu, odřad soběstačný v operační činnosti a v týlovém zabezpečení na 10 dní pobytu (u pohonných hmot se přípouští alternativní možnost použití místních zdrojů), počet členů odřadu nepřevyšuje 25 osob, kromě lékaře je složen z příslušníků, přeprava pozemní cestou; tento odřad může být v případě postižení sousedních států nahrazen předurčenými silami a prostředky HZS krajů sousedícími s danou zemí.
2. Záchranné práce při povodních, tj. pro provádění záchrany a evakuace osob z oblastí postižených povodněmi a pro zmírňování následků povodní nebo nadměrných dešťových srážek. Dle specifikace požadavku na pomoc; odřad soběstačný v operační činnosti a v týlovém zabezpečení na 10 dní pobytu (u pohonných hmot se přípouští alternativní možnost použití místních zdrojů), počet členů odřadu nepřevyšuje 25 osob, kromě lékaře je složen z příslušníků, přeprava pozemní cestou; tento odřad může být v případě postižení sousedních států nahrazen předurčenými silami a prostředky HZS krajů sousedícími s danou zemí.
3. Zásahy při chemických a ekologických haváriích, tj. pro zásahy na nebezpečné látky, včetně zásahu na ropné látky z povrchu vodních toků a stojatých vod.
4. Zajištění speciálních požadavků nad rámec možností výše uvedených druhů odřadů.

3.3 Praktický postup pro vyslání odřadu USAR týmu do zahraničí

Uvedení předurčených sil a prostředků do pohotovosti provádí na pokyn řídicího důstojníka operační a informační středisko MV – generálního ředitelství HZS ČR po obdržení informace o vzniku závažné události v zahraničí nebo při vyžádání pomoci ze zahraničí. Po upřesnění jmenného seznamu zajišťuje řídicí důstojník vydání rozkazu generálního ředitele HZS ČR k povolání příslušníků k pracovní cestě k plnění mimořádných úkolů HZS ČR, kterým se určí velitel odřadu, zařadí do odřadu osoby poskytující pomoc, stanoví cíl a způsob přepravy, místo soustředění, doba odjezdu a další náležitosti dle čl. 4 pokynem generálního ředitele HZS ČR a náměstka ministra vnitra č. 45 ze dne 9. 10. 2003, ve znění pokynu generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra č. 7 ze dne 2. 2. 2004.

Svoz příslušníků nebo kynologů na místo soustředění k vyslání odřadu je zajišťován HZS krajů, případně ve spolupráci s Policií ČR na základě rozhodnutí

řídícího důstojníka MV – generálního ředitelství HZS ČR. Současně s uvedením odřadu do pohotovosti je ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí a odborem mezinárodní spolupráce MV zjišťována:

- situace v místě nasazení,
- požadavky na pomoc,
- kontakty na kompetentní orgány postižené země, její zastupitelský úřad v ČR a náš zastupitelský úřad v postižené zemi,
- rychlý průjezd tranzitními zeměmi,
- nutnost zajištění víz.

Před vysláním je veliteli odřadu předána zúčtovatelná záloha v zahraniční měně, která je potřebná pro zahraniční služební cestu ve smyslu zákona o cestovních náhradách a je uzavřeno pojištění. Finanční prostředky v zahraniční měně zajišťuje odbor mezinárodní spolupráce MV ve spolupráci s MV – generálním ředitelstvím HZS ČR.

Při letecké přepravě je třeba s kompetentními orgány postižené země dohodnout návaznou přepravu do místa určení z cílového letiště. Před odjezdem – odletem jednotky je jednotce přečten ROZKAZ generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR, k povolání příslušníků Hasičského záchranného sboru ČR na služební cestu k poskytnutí humanitární pomoci, který je vydán v souladu s § 20 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie České republiky, ve znění pozdějších předpisů a v souladu s § 7b) zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

3.4 Personální zajištění odřadů USAR týmů

Při mezinárodních záchranných operacích a vysílání humanitární pomoci do zahraničí jsou osoby vysílány na krátkodobé působení v zahraničí (několik dnů nebo maximálně několik týdnů). Jsou vysílány jako záchranný odřad MV nebo jako jednotliví odborníci a v zahraničí plní úkoly, které plní při řešení nouzových situací i v ČR. Pokud je vysílán záchranný odřad, je jádro záchranného odřadu tvořeno příslušníky HZS ČR. Ostatní (např. příslušníci Policie ČR nebo civilní specialisté) jednotku pouze doplňují podle charakteru konkrétní záchranné operace. Takto nasazení odborníci jsou podřízeni veliteli záchranného odřadu. Síly a prostředky, případně odborníci, jsou zapojeni do IZS ČR a plní deklarované úkoly na teritoriu ČR. Pouze ti, kteří splňují stanovené předpoklady, jsou pak vyčleněni pro možné vyslání na mezinárodní záchranné operace. Znamená to tedy, že ve své odbornosti jsou školeni a cvičeni standardním způsobem. Obsahem přípravy je teoretická a praktická příprava a cvičení (prověřovací a taktická). Příprava funguje standardním způsobem podle zákona o IZS [1,2].

Veškeré osoby předurčené pro odřad MV – generálního ředitelství HZS ČR musí mít platné cestovní doklady. Problematika potřebných víz se řeší operativně ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí a příslušným zastoupením postižené země v ČR při vysílání odřadu. Příslušníci HZS ČR provádí v zahraničí záchranné práce a jsou vysíláni jako záchranný odřad v souladu s již uvedenými

příslušnými právními předpisy (zákon o IZS, zákon o HZS ČR, zákon o požární ochraně). Není tedy důvod s nimi ukončovat pracovní (služební) poměr nebo poskytovat pracovní (služební) volno. Do zahraničí jedou jako příslušníci HZS ČR a ne jako fyzické osoby.

Odborníci ze státní správy jsou do odřadu přičleňováni na základě předurčení k zásahu v zahraničí a na základě dohod o spolupráci v IZS (např. policisté, experti SÚJB apod.). V tomto případě se neukončuje pracovní (služební) poměr, ani se neuděluje pracovní volno, vyslání se organizuje jako zahraniční služební cesta. Osoby mimo státní správu jsou do odřadu zařazovány formou vyžádání osobní a věcné pomoci a následně je jim poskytována náhrada (např. § 29 zákona 239/2000 Sb., o IZS – např. refundace mzdy) [1,2].

Spolu s vysláním záchranného odřadu se předpokládá také vyslání styčného důstojníka (koordinátora) na místo katastrofy. Styčný důstojník je osoba vybavená dobrými jazykovými znalostmi a organizačními schopnostmi, u které se předpokládá předchozí zkušenost s nasazením v záchranné operaci nebo při poskytování humanitární pomoci. Úkolem styčného důstojníka je zkontaktovat se s příslušným mezinárodním koordinačním centrem nebo místním orgánem krizového řízení a zajistit podmínky pro zásah českého odřadu nebo poskytnutí pomoci.

Styčný důstojník je vybírán zejména podle jazykových nároků ze seznamu styčných důstojníků předurčených pro zapojení do mezinárodních záchranných operací, který byl sestaven na základě podkladů jednotlivých HZS krajů a je veden dle ustanovení § 2 písm. b) nařízení vlády č. 463/2002 Sb. Seznam styčných důstojníků. Lékaře odřadu zabezpečuje na vyžádání zdravotnický ústav speciálních služeb MV. Jde o lékaře pro potřebu členů jednotky, na kterého nejsou kladeny požadavky výkonu záchranné specializace. Kynologové pro odřad jsou vybráni na základě absolvovaných atestačních zkoušek. Rovněž tito předurčení členové jsou očkovaní proti nakažlivým nemocím [1,2].

3.5 Rozhodující faktory pro vysílání odřadů USAR týmů do zahraničí

Rozhodující faktory pro vysílání odřadů do zahraničí jsou vzdálenost na místo určení a způsob přepravy. Vyslání odřadu MV – generálního ředitelství HZS ČR se předpokládá pozemní cestou do vzdálenosti 1 000 km nebo letecky nad 1 000 km až do 2 500 km. Záchranný odřad se dopravuje na postižené místo zejména dopravními prostředky HZS ČR, letadly Armády ČR nebo vrtulníky Policie ČR. Doprava odborníků se realizuje případně i dalšími způsoby. Letouny pro leteckou přepravu odřadu MV – generálního ředitelství HZS ČR zajišťuje Generální štáb Armády ČR, který má k dispozici dva letouny AN-26 (hmotnost nákladu cca 4 t), pohotovost posádek letounů k odletu se pohybuje mezi 3 až 6 hodinami. Lze využít i letoun TU-154 a vrtulník Mi-17. Letecká přeprava umožňuje transport odřadu do 24 osob s vybavením a s omezenou dobou působení do 5 dnů nasazení a 2 dny cesty. Na přepravu musí v místě nasazení navazovat přepravní prostředky poskytnuté přijímací stranou. Pro leteckou přepravu materiálů

je HZS hl. m. Prahy vybaven speciálními kontejnery, které jsou přizpůsobeny na terénní vůz Subaru a jeho přívěs [1].

Pozemní cesta umožňuje přesun těžké techniky a soběstačnou činnost odřadu s pobytem do 10 dní (a 2 dny cesta), finančně únosná je opět jednotka do 25 osob s cca 6 vozidly, podle potřeby provádění hasebních nebo záchranných prací a týlového zabezpečení. Doprava osob se přednostně zabezpečuje autobusem. Autobus zajišťuje operační a informační středisko MV – generálního ředitelství HZS ČR u Zařízení služeb pro MV na základě písemné dohody mezi MV – generálním ředitelstvím HZS ČR a Zařízením služeb pro MV. Ostatní potřebnou techniku lze zajistit u jednotlivých HZS krajů. Odřad předurčený pro přepravu pozemní cestou může být doplněn příslušníky z jiných HZS krajů.

V případě kombinace obou způsobů přepravy síly vyslané letecky mohou být doplněny pozemními silami a mohou zasáhnout do vzdálenosti až 2500 km (cca 60 hodin jízdy) s plnou podporou a týlovým zabezpečením první jednotky vyslané leteckou cestou.

4. Závěr

Humanitární pomoc do zahraničí je nedílnou součástí zahraniční politiky České republiky. Poskytování humanitární pomoci se uskutečňuje na bilaterální úrovni buď přímo postiženému státu, nebo prostřednictvím mezinárodních vládních i nevládních mechanismů konkrétním skupinám obyvatel. V rámci Hasičského záchranného sboru ČR jsou vytvořeny speciální USAR týmy, které se aktivně podílí na mezinárodních záchranných operacích (např. v Turecku, Alžírě, Íránu, povodních ve Francii, apod.). Hlavním úkolem USAR týmu je záchrana osob, jejich vyhledávání a vyprošťování. Aby činnost USAR týmů v zahraničí byla účinná, pracuje se v rámci grantu EU na zlepšení jak jazykových znalostí (angličtina) zaměřené na odezvu, tak na oblasti zvládnutí mezinárodních povelů při provádění odezvy. Výuka zaměřená na uvedené oblasti zvýší schopnost spolupráce našich a zahraničních USAR týmů, protože znalost jazyka i jednotné odborné koncepce odezvy vytváří při spolupráci na místě schopnost, která zajišťuje optimální odezvu i hospodárné využití disponibilních zdrojů, sil a prostředků.

Česká republika v roce 2008 poskytla materiální humanitární pomoc Alžírsku a Rumunsku, které bylo zasaženo rozsáhlými povodněmi. V roce 2009 poskytla vláda ČR humanitární pomoc do 20 zemí Evropy, Asie, Afriky a Latinské Ameriky (Gaza, Zimbabwe, Kostarika, Malajsie, Somálsko, Afghánistán, Pákistán, Barma, Kongo, Keňa, Srí Lanka, Tchaj-wan, Brazílie, Etiopie, Uganda, Filipíny, Indonésie, Ukrajina, Salvador a Nikaragua). Záchranařskou a materiální humanitární pomoc do zahraničí Česká republika v průběhu roku 2009 nerealizovala, protože její poskytnutí by vzhledem ke vzdálenosti nebylo efektivní nebo ČR nedisponovala požadovanými komoditami [1].

Literatura

- [1] www.usar.cz.
- [2] Sbíрка zákonů ČR.
- [3] www.un.org.
- [4] www.europa.eu.
- [5] UN: Resolution 46/182 of 19 December 1991, Strengthening the Effectiveness and Coordination of International Urban Search and Rescue Assistance.
- [6] Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA): OSOCC Guidelines, 1998.
- [7] EU: Rozhodnutí Rady z roku 2001 zakládající Mechanismus civilní ochrany ve Společenství.
- [8] Rozhodnutí Rady z 5. 3. 2007 zakládající finanční nástroj pro civilní ochranu.
- [9] Rozhodnutí Rady z 8. 11. 2007 zakládající mechanismus civilní ochrany ve Společenství.
- [10] Úřední věstník EU.
- [11] www.nato.int.